

Dogodek, pri katerem so prisostvovali tudi visoki uradniki in cerkveni dostojanstveniki kot goriški in videmski nadškof, je proslavil uresničitev zelo obsežnega projekta po točno desetih letih od njegove zamisli. Prvi del je uredil Cesare Scalon, drugega poleg omenjenega profesorja tudi Claudio Griggio in Ugo Rozzo, tretjega pa Scalon, Griggio in Giuseppe Bergamini. Pri zbirki so sodelovali številni italijanski in tuji raziskovalci. Več gesel so pripravili tudi v tujini uveljavljeni slovenski zgodovinarji kot Rajko Bratož, Peter Štih (za 1. del) ter Branko Marušič (za 2. in 3. del).

Zbirka je pomembna tudi zato, ker ne prinaša le biografij znanih, temveč tudi manj znanih osebnosti. Zbirka posreduje tudi gesla o določeni posameznikih, ki so izvirali z ozemlja današnje Slovenije, na primer, če se osredotočimo le na novoveško obdobje, o arhitektu Andreju iz Loke, historiografu Martinu Bauzerju (Bavčarju; 1595–1668), rojenem najbrž v Selu v Vipavski dolini, frančiškani in pomožnem ljubljanskem škofu Micheleju Cumarju (de Chumburg, Kumberg; 1598(?)–1653) iz Grgarja, nabožnem pisatelju Giuseppeju Cusaniju (Cassoni, Cossani, Cosan, Košan; roj. 1702), rojenem v Šempetru pri Gorici, cerkvenem pisatelju Francescu Saveriju Gallizigu (Galliziz, Galičič; um. 1780) iz Svetega Križa (današnji Vipavski Križ), solkanskem zdravniku Marcu Antoniju Plencizu (Plenčič, Plencig, Plentschitsch; roj. 1705) ter teologu Giovanniiju Mariji Sbogarju (Šbogar; 1654–1711(?)) iz Solkana.

Neva Makuc

Knjižnica arhiva in muzeja Univerze

Jože Ciperle (ur.): Varstvo arhivske in muzejske kulturne dediščine Univerze v Ljubljani. Ljubljana : Univerza v Ljubljani, 2007, 173 strani.

Bogomir Mihevc: Ključ je v naših rokah! : študentska gibanja za univerzo in boljši študij. Ljubljana : Univerza v Ljubljani, 2008, 455 strani.

Alojz Cindrič: Študenti s Kranjske na dunajski univerzi 1848–1918. Ljubljana : Univerza v Ljubljani, 2009, 590 strani.

Alojz Cindrič: Študenti s Kranjske na dunajski univerzi v prvi polovici devetnajstega stoletja 1804–1848. Ljubljana : Univerza v Ljubljani, 2010, 239 strani.

Arhivsko-muzejska služba Univerze (AMSU) si je pred leti med ostalimi izzivi zadala za nalogo izdajanje zbirke, ki so jo preprosto naslovili Knjiž-

nica arhiva in muzeja Univerze. Gre le za en segment v sicer obširno zasnovanih načrtih AMSU, ki jih je v svojem prispevku v prvem zvezku zbirke razkril njen vodja in urednik zbirke dr. Jože Ciperle. Po pojasnitvi opravljenega dela in trenutnem stanju arhivske in muzejske službe je zapisal, da z zbiranjem tematsko jasno opredeljenih knjig »nastaja zametek specialne knjižnice za zgodovino evropskih in izvenevropskih univerz (...), v določeni meri pa nastaja tudi zametek inštituta za zgodovino ljubljanske univerze«.

Idej, s katerimi se sooča številčno sicer skromna skupina sodelavcev AMSU, je torej veliko, oglejmo pa si, kako se doslej uresničuje tista, da bi letno izdali vsaj po eno tehtno delo iz slovenske univerzitetne preteklosti in sedanjosti. Doslej temu osnovnemu cilju uspešno sledijo in zainteresiranimi bralci so lahko že prebrali prve štiri zvezke Knjižnice.

Prvi zvezek *Varstvo arhivske in muzejske kulturne dediščine Univerze v Ljubljani* je izšel leta 2007, v njem pa so objavljeni prispevki s simpozija, ki sta ga 5. oktobra 2006 v zbornični dvorani Univerze organizirala AMSU in Arhiv Republike Slovenije. AMSU namreč poskuša izboljšati sodelovanje z ostalimi slovenskimi arhivi in mora zaradi svoje specifične iskatne poti pri uresničevanju slovenskih arhivskih predpisov, ki univerzi omogočajo, da gradi lastno arhivsko in muzejsko službo. Ta mora slediti predpisom, ki veljajo tudi za druge slovenske sorodne ustanove, zato sta prva sklopa Varovanje in arhiviranje zapisov ter Varovanje premične (muzejske) kulturne dediščine bolj teoretična. Avtorji prispevkov v teh sklopih namreč pojasnjujejo slovenski pravni red na teh dveh področjih in ponašajo, v katerih okvirih deluje tudi AMSU. Bolj konkretno o njem so pojasnili trije njegovi sodelavci v tretjem sklopu zbornika. Vodja AMSU in urednik zbornika Jože Ciperle je delovanje službe, ki jo vodi, postavil v kontekst evropskih univerzitetnih arhivov in, kot je bilo že omenjeno, nakazal tudi načrte, ki se v današnjih finančnih pogojih delovanja slovenskih kulturnih ustanov morda še zdijo utopični. Toda postavljanje prenizkih ciljev bi lahko vodilo v capljanje na mestu. Predstavitev upravljanja z arhivskim gradivom v prispevku Tatjane Dekleva in upravljanja s fotografskim gradivom v prispevku Tee Anžur pa nakazujejo, da višje zastavljeni cilji verjetno niti niso tako neuresničljivi, če bi AMSU dobil še nekoliko širšo pomoč in kadrovske okrepitve. Cilji, ki bi jih morali zasledovati, in naloge, ki bi jih morali opraviti novinci, so očitno že precej izkristalizirani.

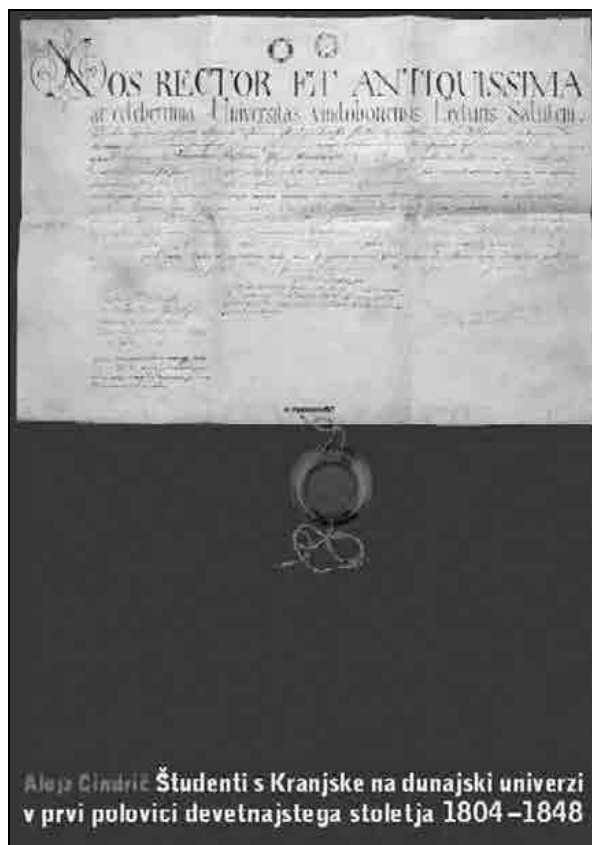
Leto dni po prvem je bila leta 2008 kot drugi zvezek v zbirki objavljena znanstvena monografija Bogomirja Mihevca *Ključ je v naših rokah! Študentska gibanja za univerzo in boljši študij*. Avtor je preštudiral bogato literaturo o študentskih gibanjih od začetkov ustanavljanja univerz vse do današnjih

časov, najbolj temeljito pa se je lotil 20. stoletja in dogajanj v Ljubljani, saj se je s tem seznanjal kot aktivni udeleženec študentskih demonstracij ob prelomu šestdesetih in sedemdeseta leta 20. stoletja in nato kot raziskovalec na Centru za razvoj univerze. Gre za nadgradnjo Mihevcovih dolgoletnih raziskovanj, ki jih je leta 1995 zaokrožil v doktorski disertaciji s tovrstno tematiko. Avtor si je zastavil hipoteze, da različni akterji (država, univerzitetna vodstva, študenti) niso vplivali drug na drugega in da študentska stališča niso povratno vplivala na razvoj univerz. V orisu je sledil uvodoma zastavljenim izhodiščem in pri poseganjih države na univerzitetno šolstvo vseskozi sledil vprašanju, v koliko je šlo za poskus posodabljanja študija in v koliko za poskus podreditve univerz oziroma okrnitve njihove avtonomije. Slovenski prostor je umestil v širše evropsko dogajanje in pokazal, da naše ozemlje pri tem ni nikakršna posebnost, temveč da so bile tudi akcije in stališča slovenskih študentov del širšega procesa. Tudi po 2. svetovni vojni, ko se je Evropa razdelila na dva nasprotujoča si pola, je ohranila nekatere skupne značilnosti. Med njimi je bila tudi ta, da so tako na Zahodu kot na Vzhodu med vodilno študentsko kritično mladino prevladovali levičarji. Dogajanja po letu 1968, ki so vzvalovila študentske vrste v precejšnjem delu sveta, oz. konkretnije na odmev in reakcije študentov v Ljubljani,

je lahko Mihevc ocenjeval skozi spomine neposrednega udeleženca dogajanj, kot bralec zapisov o dogajanjih ali kot raziskovalec, ki se je skozi analize Centra za razvoj univerze seznanjal s stališči študentov o stanju univerzitetnega duha. Pri tem je, kar pri preučevanju študentskih gibanj vsekakor ni samoumevno, v analizo pritegnil tudi, kakor jih je imenoval, »molčečo večino«. Opozoril je namreč, da so študentska gibanja običajno gibanja manjšine in se vprašal, koliko realno je sploh pričakovati, da bi se študentskega gibanja udeleževala večina študentov. Radikalizem, ki ga tako radi povezujemo s študentskim gibanjem, je, kot opozarja avtor na temelju stvarnih analiz, pravzaprav značilnost manjšega dela študentov, med večino pa naj bi prevladovala zmernost in zahteve, ki so v osnovi navezane na zahteve po izboljšanju študentskega statusa in študijskega dela. Avtor je ob koncu zavrnil večino uvodoma postavljenih hipotez, v delu pa je nakazal, da na nekatera vprašanja pravzaprav ni možno povsem nedvoumno odgovoriti, saj nam za to manjkajo še številne raziskave, ankete, analize.

Tudi tretji zvezek zbirke je nastal na temelju raziskave, opravljene za doktorsko disertacijo. Gre za delo Alojza Cindriča *Študenti s Kranjske na dunajski univerzi 1848–1918*. Avtor je po dolgotrajnem delu (kateri del telesa ob tem najbolj trpi, ve vsak raziskovalec, ki je leta presedel na bolj ali manj udobnih stolih arhivov in knjižnic) arhivirano gra-

divo in literaturo strnil v pregledno, logično zasnovano in berljivo študijo o dunajski univerzi, njenih študentih in posebej študentih s Kranjske. Navajanje biografskih podatkov, izbire študija, geografskega, narodnostnega in socialnega porekla študentov spremljajo številne tabele in grafikoni, ki zapisano naredijo še bolj razumljivo. Podatki tako kažejo, da se je največ naših prednikov v omenjenem obdobju vpisalo na študij prava, sledile pa so filozofska, medicinska in na koncu teološka fakulteta. Študentje so, po pričakovanju, prihajali večinoma iz urbane okolice in višjih socialnih struktur. Z nekaterimi opozorili je Cindrič pokazal, kako je tudi slovenska statistika lahko zelo varljiva in vprašljiva, saj je npr. pri podatku, da je približno 73 odstotkov študentov navedlo kot materni jezik slovenski, a so se ob tem pojavljale razlike v navajanju tega podatka tudi znotraj iste družine. V nasprotju s tem pa je statistika toliko bolj neizprosna pri ugotovitvi, da je bil slovenski del monarhije med bolj zaostalimi tudi v pogledu izobraževanja. Avtor se ni ustavil zgolj pri statistiki, temveč je dal študentom tudi del tistega, kar poznamo pod pojmom študentsko življenje. Dotaknil se je pomena dunajske univerze za oblikovanje kranjske meščanske družbe, hvalevredna pa je tudi primerjava med študenti s Kranjske na dunajski univerzi s sorodno analizo o študentih na univerzi v Gradcu. Ta nakazuje, da so se Kranjci raje odločali za Dunaj in da je na tej veliko večji delež navajal kot materni jezik slovenščino, nemško govorečim pa je bila očitno nekoliko bolj privlačna graška univerza.

Knjiga ima pravzaprav dva dela, saj je uvodnemu analitičnemu delu Cindrič dodal še detajlni seznam vseh imatrikuliranih študentov s Kranjske v obravnavanem obdobju. Pri vsakem je navedel več podatkov o študiju, socialnem položaju, okolju, iz katerega je prihajal itd. Po navedbi 1890 študentov sledi še seznam 43 študentk iz Kranjske, ki so se uspele skozi Scilo in Karibdo ovir avstrijskega šolstva pred 1. svetovno vojno vpisati na osrednjo državno univerzo na Dunaju. Spreminjanju zakonodaje, ki je postopoma, a z zelo majhnimi koraki odpirala vrata univerz tudi ženskam, je avtor posvetil posebno pozornost seveda že v prvem delu monografije. Ob tem je navedel tudi nekaj slovenskih reakcij na te spremembe, pri čemer je odziv najbolj konservativnega dela slovenskega katoliškega dela, ponazorjen z besedami Antona Mahničiča, takšen, kakršnega si lahko že vnaprej predstavljamo.

Četrty zvezek zbirke nosi podpis istega avtorja kot tretji. Cindrič se je sprehodil še v predmarčno dobo in po podobni metodologiji, kot jo je opravil v disertaciji, napisal še monografijo *Študenti s Kranjske na dunajski univerzi v prvi polovici devetnajstega stoletja 1804–1848*. V nekaterih zadevah se deli razlikujeta; med drugim seveda tudi v tem, da na koncu seznamu 564 imatrikuliranih ne sledi še

seznam študentk. V tej monografiji je Cindrič vpisane kranjske študente primerjal z vpisanimi iz prejšnjega dela in ugotavljal večanje interesa za vpis na pravno fakulteto in večanje števila študentov, ki so prihajali iz manjših krajev proti koncu časov nekdanje avstrijske monarhije. Kako težavno je bilo študirati ljudem iz nižjih socialnih slojev, je razvidno iz poglavja o življenjskih stroških študentov. Da pa se je trud še kako izplačal, je Cindrič posrečeno prikazal s primerjavo števila študentov in njihovo zastopanostjo v Slovenskem biografskem leksikonu. Ugotovitev, da se kar približno sedmina vseh ponaša z vpisom v seznam tako ali drugače zaslužnih slovenskih osebnosti, več kot prepričljivo dokazuje, kaj je študij pomenil v času, ko to še ni bilo samoumevno podaljševanje mladostniških let z ugodnostmi študentskega statusa, ki gre na breme države.

Knjige, izdane v Knjižnici arhiva in muzeja Univerze, imajo vse, kar odlikuje znanstvene monografije. Vsi prispevki v zborniku in nato vse monografije imajo povzetke v angleškem in nemškem jeziku, odvisno od tematike dela monografije na koncu krasijo še različna kazala in priloge, bogat seznam literature pa pove, kako temeljito sta se svoje naloge lotila oba dosedanja avtorja znanstvenih monografij v zbirki. Monografije odlikuje tekoča misel, ki bralca ne pusti ravnodušnega in predenj postavlja številna nova vprašanja. Bogate priloge ali daljši citati odpirajo možnosti nadaljnjih analiz, tako da bodo dela raziskovalcem visokošolske preteklosti verjetno koristna še dolgo po tem, ko jih bodo (ali so jih) prvič prebrali. Ob prebiranju analiz o študentskih gibanjih, študiju ali študentskem življenju v preteklosti se tudi za zgodovino manj zainteresiranemu bralcu nehote ponuja primerjava z današnjim stanjem, z današnjimi dilemami visokošolskega študija ali študentskega vsakdana. Če pa na isti problem naletimo na različnih mestih in na različnih stopnicah preteklosti, se seveda vprašamo še, kdaj bodo nekateri problemi, prepoznani že pred davnim časom, končno resnično postali stvar preteklosti.

Poleg bogate vsebine se knjige ponašajo še z odličnim oblikovanjem, tiskom na finem papirju in bogatim slikovnim gradivom, tudi doslej neznanim. Knjige v zbirki imajo tipično oblikovan ovitek, tako da so že na daleč prepoznavne. Brez pretiravanja ali lažne skromnosti lahko zatrdimo, da gre za ene od najlepših knjig slovenske humanistike.

Zbirko izdaja AMSU, ustanova z majhnim številom zaposlenih, ki ob temeljnem delu skrbi za kulturno dediščino univerze, postavlja razstave, ki jih spremljajo katalogi, in izdaja še serijo fotografskih zbornikov iz zgodovine univerze v Ljubljani. Produkcija številčno skromne ekipe AMSU je na zavirljivi ravni, ki jo je izziv izdajanja znanstvene zbirke dvignil na še višjo stopnjo. Poskušajo slediti

cilju, naj bi vsako leto izdali po eno knjigo, tako da lahko zgolj z nestrpnostjo pričakujemo, kaj bo iz njihove »delavnice« prišlo v bodoče. Snovalci zbirke so si postavili visoke cilje, nekatere izzive pa ponuja tudi čas, ki je pred nami; v tem desetletju bo ljubljanska univerza obhajala svojo stoletnico. Njeno vodstvo ji mora omogočiti takšne pogoje delovanja, v katerih bo arhivsko in muzejsko dejavnost, zapisani v imenu AMSU, lahko tudi v bodoče vsaj v tako bogatem obsegu kot doslej dopolnjevala še z založniško dejavnostjo in nas bogatila s tako nena-domestljivimi znanstvenimi rezultati in estetskimi izdelki, ki jih ponujajo do sedaj izdane knjige iz zbirke Knjižnica arhiva in muzeja Univerze.

Aleš Gabrič

Grad Borl : Gradbenozgodovinski oris in prispevek k zgodovini rodbine Sauer. Cirkulane : Društvo za oživitev gradu Borl, 2010, 110 strani.

Na prvi pogled se zdi, da izdajatelj pričujoče publikacije Društvo za oživitev gradu Borl in svetopisemski David nikakor in na noben način nista primerljiva. Časovno ju ločujeta tisočletja, geografsko tisočkilometrsko razdalja, eno je institucija, drugo oseba ... Razlik je mnogo več kot podobnosti. Slednja je samo ena, a je bistvena. Neenakopravnost, boj malega proti velikemu, 1% proti 99%. Davidova zmaga v treh potezah nad Goljatom je kakopak (še) pravljica. V realnosti takšen podvig ni verjeten. Že sam primer s taistega območja to neizpodbitno dokazuje. Palestinske frače in kamenje nimajo ravno zmagovalnega učinka na vojaško gigantski Izrael.

In kakšen je boj majhnega društva iz Cirkulan? Kot že ime samo pove, je njegov primarni cilj oživiti oziroma rešiti grad Borl pred propadanjem. V podobi Goljata mu v tej zgodbi nasproti (a na istem bregu) stoji ravno njegov vrhovni poveljnik, Država. Ta ima »osamljenega lepotca nad Dravo« dokončno v lasti od leta 1996 dalje in ga pelje v propad ter izničenje z lastnimi zakoni in predpisi. No ja, z zakoni in predpisi, ki postanejo ovira, ko je nek spomenik državnega pomena dotrajan in potreben čimprejšnje prenove, denarja zanjo pa taisti lastnik nima oziroma ne more zagotoviti. Društvo za oživitev gradu Borl poskuša z različnimi akcijami pripomoči k rešitvi problema, a jih državni organi, ravno zaradi omenjenih zakonov, pri tem nehote ovirajo. Kako bedno postaja vse skupaj, nazorno po-

kaže, žal, spodleteli poskus društvenega spomladanskega čiščenja prostorov gradu. Dobronamerni vdor skozi zaklenjena železna grajska vrata ni uspel, prijatelji gradu iz širše okolice so se morali naposled zadovoljiti z ureditvijo njegove okolice.

Poleg iskanja rešitev za obnovo gradu je pomembnejša naloga omenjene civilne iniciative tudi seznanjanje strokovne in ljubiteljske javnosti z naj-novejšimi raziskavami iz njegove zgodovine ter opozarjanjem lokalne skupnosti na njegov pomen za razvoj območja in posledično temu tudi potrebe po ohranitvi. Zadnji knjižni produkt prizadevanj je strokovna monografija. Ta publikacija je oblikovno zelo všečna, v prvi vrsti jo poleg treh strokovnih prispevkov krasi obilica zanimivega in predvsem raznovrstnega slikovnega materiala ter povzetki prispevkov v angleškem jeziku. 110 strani vsebine, zlepljenih med mehki platnici, precej izčrpno seznanjati bralca z vsemi dosedanjimi ter relevantnimi raziskavami in podatki gradbenozgodovinskega razvoja grajskega kompleksa, plemiške družine Sauer ter gradu Borl danes.

Najkrajši izmed treh prispevkov in zadnji po vrsti je izpod peresa Martina Prašničkega, izvrstnega poznavalca gradu, okolice in tamkajšnjih ljudi. Njegov prispevek z naslovom Grad Borl danes je prvenstveno refleksija oziroma premišljanje, razglabljanje o pomenu gradu za tukajšnje kraje v preteklosti in možnostih za v prihodnje, kot tudi o dosedanjih uspehih in prihodnjih izzivih društva. Dobrodošlo je tudi njegovo dopolnilo k poznavanju lastništva gradu v prvi polovici 20. stoletja. Za

